

Izhaja 10. in 25. dan
vsakega meseca ter
velja za celo leto
3 gld., za pol leta
1 gld. 60 kr.
Na anonimne do-
pise se ne ozira.
Kopisi in na oče-
no poslani knjige
se ne vračajo.

Popotnik.

Spisi in dopisi
naj se blagovoljno
posiljati (frankli-
rani) vredništvu
(Reiserstrasse 8),
naročnine,
oznanila in rekla-
macije pa založni-
štvu: tiskarju J.
Leonu v Mariboru.

List za šolo in dom.

Štev. 22.

V Mariboru, 25. novembra 1883.

IV. tečaj.

Javna morala in šola.

(Konec.)

Kjer je javna svest komotna mlahava ali povsem capasta, tam se tudi posameznik težko obrani splošne pokvarjenosti. Kajti društvo je ono občno središče, v katerem se vsi gibljemo, kakor ribe v vodi. Nesrečen bi se moral čutiti človek, ki bi moral smer svojega življenja obračati nasproti splošnej nadvladi društva, ki ga okrožuje, kakor to spada v delež onim veleumom, ki vodijo borbo nasproti društveni obstoječnosti, ki se ogleduje v prvotnih in posnetih nazorih itd.

Javno življenje je toraj ona velika šola, v kateri posameznik prihaja do značaja. Tega mnenja so bili oni veliki postavodajalci v daljni prešlosti, kakor Mojzes, Likurg, Solon itd., ki so svoj narod izobraževali po zakonodavnem potu. S tem se tudi zлага kar nam pričajo najstarejši spomeniki in verozakonska izročila o družtvih, ki so se toliko spridila, da se v njih ni zamoglo najti niti skromno število pravičnih ter so morala biti iztrebljena sè smolo in ognjem.

Toliko na adresu teh, ki zahtevajo čudežev od šole, zahtevajo od nje in samo od nje pobjšek; ona bi naj zatrla hidro korupcije, ona obnovila staro pravno prostodušnost, ona bi naj prelevila društvo. To so slučajno oni ljudje, kateri hočejo ločiti šolo od društva, ki branijo učiteljstvu sodelovati pri izjavah javnega življenja!

Ti ljudje pozabljajo, kar govori Kastelar in vsakdanje izkustvo, da so interesi močnejši nego ideje, vzgledi močnejši nego nauk, življenje osodepolnejše kakor šola. Kakor hitro človek stori osodepolni korak iz šole v življenje, čuti se v novem svetu, kjer veljajo druga načela in pravila.

Tu se počne, kakor o priliki veli Helvecij, drugo njegovo odgojevanje, drugo njegovo življenje, resnobno življenje. V tem oziru naj mi bo dovoljeno spregovoriti nekoliko besedi na adresu šole in samega učiteljstva. Je li se sme šola odreči v obče svojega odgojevalnega poklica, ali pa se mar naj podvrže oni hinavskej modrosti sveta, ki namesto moralnega ideala predstavlja razglašeno iskanje vspehov? Nikakor! Pri obstoječem razporu, ki vlada med prvim in drugim odgojevanjem človeka, ne preostaja šoli nič drugega, nego da krepko povzdiguje prapor narodnega izobraževanja in da ga čuva vkljub vsem oviram posvetne modroti, t. j. da izobraževalni cilj dojde na prvo mesto. Poprej se je trudila šola samo za to, da se doseže nekak splošni red, da se obdrži neka pedagogična disciplina.

Ta splošni red dandanes ne zadostuje več. Učitelj se ne sme zadovoljiti samo s prostim redom, z edinim napotljajem učencev, da mirno posedó svoje šolske ure; on ne sme gledati samo na splošno disciplino, marveč mora se držati tudi notranje discipline, ktereji ni dosti samo vladanje po zakonu, marveč ktera teži vplivati tudi na sam duh. Pred vsem pa je treba delati na to, da se vsaj kolikor mogoče upogne ali vsaj utiši ono nasprotje med prvo in drugo odgojo, oni proces, ki hoče pogoltniti vse vspehe odgojevanja.

Ne obotavljamo se priznati, da je poravnanje tega nasprotja najtežja naloga pedagogike. Kajti, kako se naj zlagajo idealne zahteve šole, ktera je skozi in skozi utilitarna (na vspeh obrnjen) z nevredjenim tokom življenja? Čujmo, kaj veli o tem pedagogiška znanost. Ona uči, da naj odgoja zadostuje duhu naroda in duhu časa, pa ne v smislu čistega realizma, kteri smatra samo ono za koristno, kar koristi društvu, niti v smislu čistega idealizma, ki se sè svojimi idealnimi zahtevami ne ozira na ono, kar je življenje vstvarilo, ampak drži naj se v sredini med obema tema smèroma.

Ker je razvoj društva ipak samo napredek k boljšemu in dovršilnejšemu, zato ne zamore biti dvembe, da se gojenec ima odgojevati v smislu društvenega napredka, po Kantovem izreku: „Otroci naj se odgojujejo s pogledom ne na sedanje, ampak na bodoče boljše stanje ljudskega pokolenja.“

In sedaj še nakaj. Ko se govori o moralnej odgoji, pridružuje se k njej še religiozna odgoja in to po vsej pravici. Kajti religija je glavno naslonjalo ljudske morale. Toda verozakonsko vprašanje je pri nas (Čehih) takšno, da je k njemu pristop zelo težak, uprav se ga še dotakniti ne smé, ker je odvzeto pedagogiki in izročeno strankam.

Gotovo ni od važnosti, jeli se ima za veronauk dodati nekoliko ur, ali jeli se imajo učenci toliko in toliko gradiva na pamet naučiti; toda velevažno in o čemur tudi pedagogika svobodno govori, je to, da se pri pouku iz veronauka pazi na taista osnovna pravila, ktera veljajo za vse poučne predmete. Kakor ima pouk za cilj, da združi soglasno zamišljeno in izbrano znanje kot temelj za bodoči razvoj značaja, tako naj bo tudi veronauk skrbljivo zrahljano zemljišče za moralo, ktera prodira vse misli gojenčeve: — Ali kakor je pri vsem pouku važno, da je vseskozi praktičen, t. j. da dovoljuje, da se mnogostransko upotrebljava, da se ne podava zato, naj se naučeno pozabi, tako naj ne bo tudi veronauk samo predmet znanja, marveč tudi predmet izvršitve. Drugače bi postal on sol, ktera več ne soli.

Krščanska morala ima tudi dandanes moči, da preobrazi svet, kakor ga je že enkrat preobrazila. Zato je samo edino potrebno: da se izpelje! Tudi v tej zadevi je treba, se obrniti k možu, na čegar ramah še dandanes počiva sistem narodne odgoje. To je naš očak Komensky, ki je kot poslednji vladika českih bratov pridigoval novi nauk o živem kristjanstvu, ki se pokazuje v djanju.

Ako je sploh treba resnosti, da se popravi to, kar je najvažnejše, to je moralno izobraževanje, takrat je potrebno, da pridenemo k slavnemu, starodavnemu geslu: „Ne učimo za šolo ampak za življenje,“ še novo geslo: „O dgojujmo za življenje!“

Dalje je treba da imamo v spominu krasne besede, ki jih čitamo v § 21. avstr. šolske in naučne naredbe od 20. avgusta 1870: „Cilj odgoji mladine je vrl, (odkrit.) plemenit značaj.“ Zlate so te besede, ki so vredne da se v mramor vsekane leskečejo raz pročelja vsakega šolskega poslopja. Toda beseda sama je mrtva, samo duh jo oživi.

Šola ne zamore po nikakem odgojiti gotov značaj, ona zamore samo prirediti zemljišče za bodoči razvitek značaja v življenju. Zato je še enkrat potrebno ponoviti: Pred vsem sloga, zlaganje šole z življenjem, zlaganje naukov z delom. To kar se v šoli uči, naj se izvršuje in izpolnuje in to ne le od strani gojencev, marveč tudi od učiteljev.

Učitelj naj ne odgojuje samo z besedo, marveč tudi z izgledom. Učitelji naj niso samo kažipoti, enaki stebrom poleg cest, ki istinito kažejo na pravo pot, pa sami po njej ne korakajo.

Oseba učiteljeva naj bo središče in duša splošnjega šolskega življenja, in to naj bo navzeto od bodočega stanu kakor iz z daljave odsevajočim bleskom odgojevalnega duha. Ta red ne trpi nobenega ugovora, nobenega odlaganja, nobene izjeme. Samo početek je težek.

Od onega časa, ko gojenec zapopade, da sè svojo glavo ne bo prekucnil ta red, je za njega pridobljen, in kolikor več bo zapopadel, da je ta red potreben in blagodaren, tolikanj bolj se bo ž njim spoprijaznil in ga blagodarjal. To vse še oči-

vidno ne podaja dokazov, da bo ono, kar je v nežno otroško dušo vsadila šola, že dozorelo v življenju, pa za šolo je zadostno prepričanje, da je storila, kar je bila njena dolžnost. Vse ostalo prepuščajmo Bogu!

O računstvu.

Prof. L. Lavtar.*)

Ako hočemo natančneje spoznati kako žival, ogledali bomo posamezne dele njenege telesa in si vstvarili na ta način jasno skupno podobo od nje. Parni stroj moramo razložiti v posamezne dele, ž njimi natanko se seznaniti, te zopet sestaviti v prejšnjo celoto, da ga dobro spoznamo. Tako je tudi z računstvom. Kdor hoče vspešno učiti računiti, ta mora posamezne dele računstva, številtvorje, seštevanje, odštevanje i. t. d. razdrobiti v njih elemente, ter iz teh sestavljati števila, pravila itd., da postopa od priprostega do sestavljenega.

Ako hočemo terej metodo računanja na raznih stopnjah posneti, moramo si predmet v svojih celotnih delih v mislih pred se postaviti, ter te razstaviti in spet sestavljati. Zraven tega pa ne smemo pozabiti na učenca. Prezreti ne smemo njegove starosti, ter iz te izvirajoče sposobnosti. Šestletni deček n. pr. nij zmožen vsa števila ob enem duševno prezreti, on ne more računati s predmeti, katerih še nij spoznal in jih ne more spoznati, ako bi učitelj še tako jasno o njih govoril, recimo n. pr. on ne more računiti z obresti. Na dalje je vse računanje neko abstrahiranje, v katerem je treba učenca še le izuriti, ker njegova skušnja je še mala i. t. d.

Iz povedanega sledi: Zakoni za metodo računanja se dado izvesti iz predmeta samega in iz dušnih zmožnosti učenca.

Res je, da vsak opazuje otroka, pa nekteri le površno, brez vsake namere. Učitelj, kateri ima ž njim opraviti, ogleduje ga leto in dan in sicer z nameno, da spozna njegove dušne zmožnosti v obče in za posamezne predmete, to ogledovanje ponavlja leta in leta, popravlja svoja napčna opazovanja in izročuje svoje rezultate svojim tovarišem in svojim naslednikom. Dobro metodo poučevanja otrok si ustanoviti, so poklicani strokovnjaki, na prvem mestu pa učitelji ljudske šole. Ako se torej predrzнем jaz o tem predmetu govoriti, ne storim to, da izročim slovenskemu učitelju rezultate svojega preišljevanja in opazovanja, ter mu ponudim priložnost, da sprejme tisto, kar se mu zdi dobro, med svoje rezultate. „Viribus unitis“ pri tihem delu, to načelo naj se nam slovenskim učiteljem utisne v srce, in prepričali se bodo drugi narodi, da naš bistroumni narod nij zadnji.

Toliko kot uvod.

Računati se pravi iz danih števil po danem zakonu iskati število. Iz tega sledi, da v računstvu moramo spoznati najpred števila, potem pa zakone za iskanje števil iz danih števil seštevanje, odštevanje itd. Računstvo torej razpade v I. Številtvorje, II. Računanje s števili. Računanje s števili, se razdeli spet v 4 priproste račune: seštevanje, odštevanje, množenje, deljenje, katerim se pridružijo na višjih stopnjah še: potencovanje, korenenje in logaritmovanje.

I. Številtvorje.

V naravi nahajamo to ali uno stvar večkrat ponavljano. N. pr. drevo, hišo i. t. d. Vsako stvar kake množine enakovrstnih stvari imenujemo jedno stvar ali jedno. Pred seboj v naravi imamo jedno jabelko, jedno hišo, jedno ovco i. t. d. Pojem jedno nastaja zmerom bolj svetel v našem duhu, stvari se pa toliko bolj otemne, kolikor je več vrst teh stvari. — Na ta način pridemo na posneto (abstraktno) jednoto; vsaka stvar se imenuje potem konkretna (imenasta) jednota.

Ako dodajamo k jednoti zaporedoma jednoto, dobivamo zmerom več števila: Tako dobivamo zaporedoma:

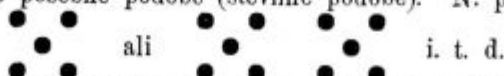
*) Odlomek iz svojega rokopisa: „Metodika računanja“ bral je gosp. pisatelj v zboru uč. društva za Marib. okolico dne 8. t. m.

$1, 1 + 1 = 2, 1 + 1 + 1 = 3, 1 + 1 + 1 + 1 = 4$ i. t. d., kakor je znano. Vrsto števil 1, 2, 3, 4, imenujemo naravno številno vrsto.

Števila, ktera dobimo s ponavljanjem dodajanjem jednote, imenujemo cela števila. Tudi števila so ali abstraktna ali konkretna (imenasta).

Dekadična uredba števil.

Števila toliko težje prozremo, kolikor večja so. Zato jih začnemo urejevati v skupine, katerim damo posebne podobe (številne podobe). N. pr.

ali i. t. d.

Take številne podobe veljajo le za mala števila. Pa tudi velika števila narejame kolikor mogoče prozorna z ustvarjanjem večih skupin. Iz desetih prvotnih jednot naredimo jedno skupino, imenujemo jo desetico; iz desetih desetice naredimo skupino stotico, iz desetih stotic tisočico, iz desetih tisočic desettisočico i. t. d.

Take skupine imenujemo desetinske (dekadične) jednote. Razna števila sestavljamo potem iz prvotnih in desetinskih jednot. N. pr. Število ima 3 stotice, 4 desetice in 8 jedinic. Pri tem sestavljanju ne preseže število jedne vrste jednot števila devet.

Zaznačenje in imenovanje števil.

Pri tej uredbi je zaznačenje in imenovanje števil zelo priprosto. Za zaznačenje brezkončno mnogo števil potrebujemo le 10 znakov, ki so znaki prvih devet števil 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 in znak za ničlo 0. Znake za zapisavanje števil imenujemo številke.

Vprašamo se samo, koliko jedinic, koliko desetice, koliko stotic i. t. d. to je: koliko jednot, ktere koli vrste je v številu? Ter odgovorimo n. pr.:

dve des. tri jed.
 štiri stot. pet des. dve jed.
 pet tis. dev. stot. nič des. štir jed.
 i. t. d.

Kakor smo pa zdaj izgovarjali števila, tako jih tudi lahko zapišemo s številkami in z imeni posameznih jednot. N. pr.:

2 des. 3 jed.
 4 stot. 5 des. 2 jed.
 5 tis. 9 stot 0 des. 4 jed.

v obče . . . . *d* tis. *c* stot. *b* des. *a* jed., ako zaznačimo z vsako črko številke in s točkami višje jednote, ktere so še mogoče.

Imena posameznih jednot napišemo pa tudi lahko nad vsako številko namesto zraven nje, da celo izpustimo jih lahko, ako si zapomnimo, da stojè na prvem mestu jedinice, na drugem proti levi desetice, na tretjem pr. l. stotice i. t. d.

Iz osnovnih znakov (števil) za prva števila sestavljamo znake višjih števil; ti so toliko bolj sestavljeni, kolikor imajo več vrst desetinskih jednot.

Taisto moremo reči o imenovanju števil. V ta namen imamo osnovna imena za prvih devet števil (jeden, dva, ... devet) in za nektere desetinske jednote, n. pr. desetica, stotica, tisočica i. t. d.

Akoravno si zarad boljšega uzora v števila vstvarjamo jednote višjih redov, moremo si te vendar misliti razrešene v same prvotne jednote. N. pr. 5 tisočic v pet tisoč jedinic, 9 stotic v devet sto jedinic, 3 desetice v trideset jedinic. Iz tega tudi vidimo, da se osnovna imena jednot pri razreševanju nekoliko spreminjajo, n. pr. desetica v deset, stotica v sto i. t. d. Takisto moremo jednote višjega reda spreminjati v jednote vsakoršnega nižjega reda. N. pr. 5 tisočic = 50 stotic = 500 desetice = 5000 jedinic.

Števila obstoječa iz desetinskih jednot imenujemo desetinska števila. Vsoto pravil, po kterih izražujemo vsa števila po desetinskih jednotah imenujemo desetinsko uredbo števil.

srebro le razteza, če njegova temperatura narašča, tedaj smemo tudi obratno sklepati: „Če se v toplomeru živo srebro razteza, narašča njegova temperatura.“ Sklepa se toraj od učinka na uzrok. Tako sklepati pa je le tedaj varno, kedar je gotovo, da je danemu učinku le en uzrok. Ako pa več sil prouzročuje isti učinek, prenašli bi se, ko bi brez obotavljanja obrnoli sklep. N. pr. napetost plina v zaprti posodi more se povečati po dveh uzrokih, ali da se plin zgoščuje ali pa da mu narašča temperatura. Obratni sklep ima izbirati med dvema uzrokoma in pred nego se za gotovo izreče, treba je razsoditi postranske okolnosti.

III.

Zdaj ko smo razvili glavna načela, ki jih določuje predmet sam in ko smo črhnili o obširnej njegovi uporabi, ne bo neprilичno, takoj govoriti o izbiranju tvarine za šolske namene. Kakor znano je tvarina za vse vrste šol sestavljena v posebnih učnih načrtih in tudi v dotičnih šolskih knjigah izbrana in razvrstena je bolj primerno. Na kaj se je pri tej izbiri oziralo ali prav nakaj se je v obče ozirati in kaj opuščati?

1. V nižjih šolah se morejo predočevati le temeljne prirodoslovne resnice. Ta izrek da se opravičiti iz sledečih uzrokov. Pri obilici učnih predmetov, ki jih ima zmagati nižja šola, naravno je, da se more prirodoslovju odmeriti le pičlo število ur. Predmet sam je tako posebnega značaja, da se po metodi od drugih bistveno razlikuje ter da se po pravici najtežavnim prišteva. Vsled tega se more pouk iz tega predmeta vsepošno začeti še le v višjih razredih oziroma v zadnjih šolskih letih, ko so učenci dospeli do potrebne razumnosti. Nasproti tem razmeram pa se je predmet dozdanj ogromno razširil in narašča od dne do dne, tako da je primerjati širnemu polju, čez katero vodi na tisoče potov, merečih deloma na vse strani v neskončno daljavo, deloma križajočih se medsebojno. Vsa pota obhoditi pa manjka šoli časa in še mnogo drugega. Ni-li po tem takem šoli dovolj zadače, ako išče le najvažnejša sredotočja in glavne tod izvirajoče proge, t. j. temeljne zakone in naj znameniteje jih uporabo.

2. Pri izbiranju tvarine naj se uvažuje vsak predal prirodoslovja. Od dobre šole tirja se dandanes, da kolikor mogoče vsestransko naobrazuje. V ta namen ima predpisanih mnogo več predmetov od nekdanj, med njimi tudi prirodoslovje, katero se deli v mnogo važnih poglavij. Če izmed teh uvažujemo samo eno ali drugo, zapadli smo enostranosti. To pa je tim manje dovoljeno, čim več učencev se po izšolanju poda naravno v djansko življenje, katero jim le malo prilike daje, razširjevati svoje znanje na vse strani. A tudi tistim učencem, ki prestopijo v višja učilišča z navadno bolj enostransko omejenim smotrom, bode vsestranska duševna vzbujenost plodonosna popotnica.

Za šolski pouk se, kakor znano, najlažje prireja poglavje o toploti, zato se razmeroma tudi naj bolj marljivo obdeluje. Vendar se zaradi tega ne smejo prezirati glavni nauki mehanike, svitlobe, elektrike itd. in na kemijo, ki tako globoko sega v človeške zadeve, bi se moralo mnogo več pozornosti obračati nego dozdanj.

3. Učna tvarina naj se sestavlja z vednim uvaževanjem nje djanske uporabnosti. Ta se navadno razumeva kot sredstvo v povzdigo materijelne izobraženosti, dasi formalno izobraženost nič manj ne povzdiguje. A ostanimo pri prvi. Njeno potrebo smo že v prejšnjem poglavju razkazovali, tu naj dostavimo, da stoji na istem stališču tudi šolska postava, ako določuje kot občni smoter: „Znanje najvažnejših fizikalnih in kemijskih prikazni z vednim oziranjem na vsakdanje potrebe in na spremembe v prirodi.“

4. Tvarina naj se razvrstuje in razširjuje v koncentriških krogih. Ta zakon je v novejšem času vsemu pouku nižjih šol zavladal ter ni dvoma o njegovi primernosti. V prirodoslovju prilega se ta razvrstitev temeljnim pravilom metodike. Prvi učni stopnji pristoji najbolj tisti del tvarine, v katerem se moremo zadovoljiti z opazovanjem prikazni in s poimenovanjem dotičnih konkretnih pojmov. Kot uvod temu smatrati so primerne snovi iz šolskih beril, ki se od drugega šolskega

leta naprej polagoma obravnavajo. Drugi stopinji odmeriti bo spoznavanje temeljnih resnic (snovanje zakonov in jih utemeljevanje), in nekaj prostih naukov o uporabi, tretji stopinji pa obširniji pouk o uporabljivanju zakonov. Svest sem si, da ni lahko mogoče, o tej razvrstitvi izreči pravilo, ki bi v vseh slučajih ugajalo; kajti pri tem ne odločuje samo različnost tvarine, ampak tudi različnost šol. Meščanska šola segala bode v širje kroge nego malorazredna narodna in v tem predalu globlje nego v tem. Zato naj samo še pokažem na eno nevarnost, v katero napredujoči po koncentričnih krogih lahko zabredemo. Ker se po tem zakonu tvarina jako trga, pripeti se ti, če varno ne razpolagaš, da si učil zdaj to, zdaj to, vsakega nekaj, celega nič. Nasledek bi bil površnost in polovičarstvo. Da se temu ognemo, treba je pri razvrstitvi tvarine gledati na to, da je vsak oddelek dobro omejena celota; da se ne trga, kar spada v eno skupino. N. pr. Učiti razteznost teles po toploti danes samo na trdnih telesih, na kapljivih in plinastih pa vselej enkrat ali tudi celo ne, ne bilo bi pravilno, ker bi se na ta način le oviralo spoznavanje splošne veljavnosti tega zakona.

5. V nižjih šolah naj se opušča vse matematično raziskavanje. (izvzemši proste računske vaje). Uzroki so se že pri drugi priliki omenjali. Tukaj zopet naglašam, da je prirodoslovje izkustvena vednost in kot takšna naj se tudi učencu predstavlja. Matematična sredstva rabiti možno je na višji stopinji, ki ne orje toliko ledino na široko kot njivo na globoko.

6. Med učno tvarino naj se ne stavijo predmeti za igranje in umetničanje. Dandanes, ko je prirodoslovsko znanje prodrlo v širne kroge, izdeluje se vsakovrstnih fizikalnih priprav, ki so prištevati pravej otročji igrači. Nihče pač ne dvomi, da duhovita igrača jako blagodejno podpira duševni razvoj mladine in mislim, da bi bilo naročno — izobraževalno početje, ko bi večaki in strokovnjaki hoteli ali mogli uplivati na izborno prirejanje otroških igrač. Sicer to ne spada semkaj. A šola se veदार ne more pečati niti z navadno niti z umetno sestavljeno igračo (kartezijev potapljalec, čarobni lij, stroboskopski boben itd.). Prvič jej manjka časa, drugič so takšne igrače navadno izdelane v premajhni ali sicer nedostatni obliki in tretjič je pomisliti, da igrača, ki leži pred učenci, odteguje njih pozornost od uka, moti njih resnost in tako celo spodkopuje disciplino. Pri vsem tem ostane še itak dovolj reči, ki so igrači za las podobne, pa se zaradi splošne uporabe ali vzamenitih prikazni ne morejo pogrešati med učnimi sredstvi (magnet, zrcalo, pokalica, čarobna svetilnica itd.) V takih slučajih naloga je učitelja, da vodi učence od igre do resnega uka.

7. Med učno tvarino naj se ne jemlje prašanja, kojih rešitev zahteva preveč zamotanih poskusov ali preumetno sestavljenih priprav. To tirja premalo razvita opazovalnost in razsodnost učencev; le po njih zmognostih določujemo, kolikor se jim sme nalagati. Ali temu pravilu moramo tudi dovoliti izjemo, kajti ko bi se strogo po njem ravnali, ne bi smeli med učno tvarino staviti pouka o parnem stroju, telegrafu itd. Ker pa z ozirom na potrebo materijelnega izobraženja tega ne smemo izpuščati, zato moramo spet učitelju na srce polagati, da take predmete obravnava po najbolj umevnem in stališču učencev naj bolj primernem načinu.

IV.

Ukoslovja bistvena naloga je, odgovarjati na tri prašanja: kaj učiš, koga učiš in kako učiš? Pravila, ki jih ono ustvarja, nanašajo se toraj na predmet, na učence in na učitelja. Imenovana tri vprašanja dadó se prevesti na ti-le dve: Kako učiš z ozirom na predmet in kako z ozirom na učence? V prejšnjih člankih smo bili v glavnej stvari odgovarjali na prvo prašanje. Drugo prašanje, o katerem hočemo zdaj govoriti, rešila je pedagogika v občni za vse predmete veljavni in v specialni za vsak predmet posebej veljavni obliki. Odgovor obsega celo vrsto pravil. Ker so obče znana, ni se mi treba spuščati v njih nadrobno razpravljanje. Zadosti bo, ako navedem nekaj stavkov, ki posebno pojasnujejo stališče prirodoslovnega poučevanja.

Pouk bodi primeren (priroden). Ta primernost tiče se predmeta po eni, in učenca po drugi strani. Tukaj nam je posebno govoriti o primernosti gledé učenca. Kakor umetnik svoje delo in orodje ravna po svojstvih snovi, katero obdeluje, isto tako mora se šolski pouk ravnati po svojstvih učenca. Pouk je največja in najžlahtnejša umetnost, njemu izročena snov je duševnost učenca; z njenimi svojstvi in z zakoni, po katerih se duh razvija, mora biti v soglasju pouk. Zategadel naj se vselej začne pouk iz stališča, na katerem stoji duševnost učenca. Od tod se napreduje polagoma a neprestano in temeljito, da nikjer ne manjka tistih notranjih vezi, brez katerih ni pravega napredka duševnemu razvoju.

Zatoraj naj se vedno koraka od najbližjega do bolj oddaljenega, od znanega do neznanega, od lahkega do težjega. S tim se vjema napredovanje od enoternega do sestavljenega, od posebnega do splošnega. To je pot, katero nas uči zgodovina te vednosti in ktera mora tedaj biti merodajna.

Nadalje ne uči, česar še učenec zapopasti ne more, t. j. novemu nauku bodi prejšnji za podlago. Tudi ne poučuj, kar za učenca, ko se uči, še nima vrednosti, niti tega, kar bi vselej ne imelo več vrednosti. Vzbujaj na primerni način zanimanje in zagotovi si pozornost vseh učencev; vsako novo pomisel, ki si jo vzbudil v glavi učenčevi, utrdi takoj, da ne zgine več; na koncu ponavljaj in združuj obdelano stvarino v celoto.

Pouk bodi nazoren. Karkoli naj učenec začetnik razumeva o prirodnih odnošajih, mora mu prodirati po čutilih do možjan. Pouk mora tedaj biti tako uredjen, da vpliva na čutila, da na nazorni način prepričuje o istinosti podmeta in njegovih zakonitih razmerij. To posredujejo vidni poskusi, priprave in stroji. Ker smo o tem tudi že govorili, razpravljajoči potrebo in vrednost poskuševanja, je nam tukaj samo govoriti o sredstvih, ki pri nazornem uku nadomestujejo manjkajoče, ali dopolnjujejo pomanjkljive poskusne priprave. To so modeli in risani liki.

Bil je čas, ko so pedagogi o rabi nazornih sredstev bili nasprotnega mnenja. Nekteri zametavali so imenovane pripomočke, trdeč, da na njih ni mogoče jasno predočevati niti fizikalnega stroja niti prirodne prikazni in da zategadel nasprotujejo glavnemu načelu vsega prirodoznanskega pouka, nazornosti. Nekteri pa so celo nasprotovali djanskemu poskuševanju, veleč, da ono podpira raztresenost učencev in zahteva preveč časa. Dasi je prva trditev nekoliko opravičena, je vendar druga celo kriva in je izvirala le iz pomanjkljivega znanja metodičnih načel. Zdaj ne dvomimo več, da so koristne ne le izvirne priprave, temveč tudi modeli in liki, če se pri nazornem uku na pravi način uvažujejo.

Seveda stoji priprava, s katero je v istini mogoče izvrševati poskuse, zavoljo svoje vrednosti na prvem mestu, na drugem pa vse, kar je pripravi podobno ali kar predstavlja važne trenutke prikazni. Da-si tudi modeli in liki niso dovršeni pripomočki nazornosti, pa jo vendar zdatno podpirajo. Koliko šol še imamo na slovenski zemlji, kojim manjka najpotrebnejših priprav? Ali naj se zaradi tega zanemarja ves prirodoslovni pouk? Mislim da si noben vestni učitelj ne bo hotel nakladati take odgovornosti. Misel na veliko škodo mladine priganjala ga bo, nadomestiti manjkajoče reči z risanjem, sam sestavljati si uzorce, in po možnosti skrbeti za pridobitev boljših sredstev.

Lastne skušnje me učé, da so pripomočki druge vrste koristni, ako se rabijo zraven izvirnih priprav. Kajti učenci marsiktero pripravo, katero pred seboj vidijo, ali prikazen, katero opazujejo, še le tedaj po njeni sestavi ali zakonitosti dobro razumejo, ko se jim je tudi na risanih likih predstavila. Kot primer lahko služijo temeljne prikazni o svetlobi, odboj in lom. Da si kak koli dobro kazal na poskusih, v katero mer se trakovi odbijajo ali lomijo, pomisli, ki si jih vzbudil v glavi učenca, popolnoma utrdiš še le s tim, da značajni del prikazni zagradiš na liku, ki ga pred očmi učenca rišeš na desko. Ali če razlagaš sezalko s pomočjo izvirne priprave, ne bode li njena sestava postala popolnoma prozorna, ko si jo v glavnih črtah tudi narisal? Risani liki imajo namreč to prednost, da se na njih lahko predočuje samoglavna stvar, postranski manje važni deli pa se izpuščajo. Mislim da to ni najslabša pot,

po kateri se vadijo učenci ločiti jedro od lupine. Povrh je še pomisliti, da se na ta način zdatno krepí učencev predstavljalnost in domišljija — in morebiti tudi urnost in bistrournost za bodoče praktične posle. Ker pa je tudi znano, da se mladina kaj zlo zanima za risanje, ali ji ono ne vtegne služiti v prostem času kot jako koristna igrača namesto drugih brezmiselnosti?

Naštevši koristne strani teh nazornih pripomočkov moram vendar jih rabo tudi omejiti. Najbolj porabni so v razjasnovanje poedinih priprav in strojev; temeljne zakone pa, na kojih so oni osnovani, samo na njih predočevati, bi nikakor ne bilo nazorno, ker subjektivno domišljevanje ne nadomestuje objektivnega opazovanja. Zategadelj tudi niso porabni pri začetnem pouku, ki naj rabi vslej izvirne priprave; ampak pozneje, ko so učenci postali duševno sposobnejši, da imajo dovolj domišljjalnosti in predstavljalnosti. In ker je risanje na meščanskih šolah učni predmet, v narodni šoli pa se tudi malo ozira na-nj, zato prihaja v tej meri primerneje, kakor napreduje urnost v risanju. Pri vsem tem pa je in ostane izvirna priprava prvo nazorno sredstvo, modeli in liki rabijo se v zvezi z onimi ali pa kdar sploh ni boljših pripomočkov.

Fr. Hauptman.

Ubežni kralj,

metodična obravnava pesni za višjo stopnjo.

1. Uvod.

Kdo je že slišal ali bral o vojni? O kateri vojni si slišal B? O kateri si bral Ž? Ktera vojsva (armade) so posilila 12. sept. leta 1683. Turke pred dunajskim mestom? Avstrijsko, poljsko in nekaj nemških čet. Kdo je premagal l. 1848. italijansko vojsvo pri vasi Custozi in blizo mesta Novare? Avstrijsko vojsvo pod poveljem Raddecky-jevim. Kdo je uničil l. 1866. italijansko flotiljo (ladjevje) pri otoku Lisa? Avstrijska vojna flotilja pod poveljem proadmiralja Tegetthoffa. Kdo je posilil l. 1878. upornike v Bozniji in Hercogovini? Avstrijski polki pod poveljem Philipovičevim, Jovanovičevim in Szaparijevim. Kterih orožij se poslužujejo dandanes vojskujoča se vojsva? Pušek, bajonetov, sabelj, topov itd. Kterih orožij so se poluževala vojskujoča se ljudstva v prejšnjih časih, recimo, ko še ni bilo smodnika? Lokov, pušic, sulic, sabelj, mečev; pa tudi sekir, kijeve, kos, batin in drugega takega orodja. Kaj se zgodi dandanes z vjetniki? Se z bojišča odpeljujejo. Kaj se je pa zgodilo v poprejšnjih časih z vjetniki? So se navadno pomorili ali pa odgnali v sužnost. Učitelj: Da, celo kralja, kterega so premagali, in njegovo rodbino so pobili zmagovalci, ako so je dobili v pest.

2. Predmet pesni se pripoveduje.*)

Učitelj: Pripovedovati vam hočem o premaganem kralju, kateri je sicer svoje življenje rešil, ker se mu je posrečilo, ubežati sovražniku, a rodbino njegovo mu je vso pobila „vražna sekira“.

Premagan kralj, ves preplašen in na pol obupan, zbeži na svojem konju v tujo deželo, da bi se otel sovražniku. Bilo se je že stemnilo in kralj zablodi v strašno goščavo. Tukaj naenkrat postoji konj, vpne ušesa kviško in ukrene v stran. Videl je namreč pred seboj brezno, a jezdec globočine ni zapazil. Zato sili konja naprej, pa vse zaman, žival ne gre z mesta. Ko vidi, da je njegovo prizadevanje zastonj, stopi s konja in ga priveže k drevesu. Sedaj pa pogrne na zemljo svoj plašč in se vleže nanj ter sladko zaspí. Pa komaj je zadremal, že mu šinejo žive sanje v glavo. Sanja se mu, da stoji pred njim kraljevi stol; on pa, vladarsko opravljen, s krono na glavi, se vseda nanj. Sobe v kraljevi palači vidi vse v zlatu. Pred durmi sliši

*) Pripovedovanje se mi zdi v tem slučaju potrebno, ker je djanje precej zapleteno, posebno proti koncu

kako stražnik sem ter tja hodi. — Sanja se mu še, da sliši vojaške bobne in trobente, da sliši prihod cele trume vojakov, da sliši, kako zvenkečejo sablje in rožljajo ostroge. Dalje, da se odpro vrata v njegovo dvorano in vanjo stopijo hrabri poveljniki njegove vojske, ki mu pripeljajo kneza v sužnost, s katerim se je bil moral poskusiti. Vjeti knez pa se mu vkloni ter mu izroči svoj meč. Vklanajo se mu tudi knezovi vojvodi, sedaj z njim vred vjetniki njegovi. Sanja se mu na dalje, da stopi v dvorano kraljica, soproga njegova, spremljana od krasnih devic, od hčeri in sinov svojih. Navzoča gospoda pa, videč zbrano kraljevo rodbino, zakliče v svoji vdanosti: „Bog ti slavo hrani čase večne, svitlim vnukom dneve srečne!“ — Zdaj se kralj prebudi in vzklikne: „carujem! ni res, da sem premagan in da se moram po tujem skrivati pred sovražniki!“ Potem vstane in hoče, ves še v sanjah, h kraljici, hčeram in sinom, da bi je objel. pa — o groza, tia pod njegovimi nogami zmanjka, in nesrečni kralj pada po strmini v globoko brezno. Meč se odtrga in ropoče v globočino. Privezani konj pa se vstraši ropotanja, se odtrga in pobegne. Splašene ptice in druge živali, ki so počivale v prepadu in okoli prepada, vrišče in kričaje zapuste svoja prenočišča in zbeže.

Pripoveduj, kar sem vam pravil Č!

Učitelj: To, kar sem vam pripovedoval o nesrečnem kralju, najdete v vezani besedi v „Tretjem berilu“ str. 47, pod naslovom „Ubežni kralj“. Pazite, pesem vam hočem prebrati. Učitelj bere glasno in razločno, a učenci naj ne gledajo v knjigo, ampak naj samo poslušajo.*) Potem prebere pesem eden najspretnih bralcev, — učenci gledajo v knjigo.

3. Pojasnovalno branje, zapopádek posamnih kitic.

Beri prvo kitico B! Beri do prve pike Č! Kaj nam hoče povedati pesnik z besedami „noč je temna, podkve jeklo poje“? Da se sliši v temni noči hoja konja. Kaj nam pove (pesnik) v 2. vrsti te kitice? Da jaha konja, kojega hoja se sliši, „ubežni kralj“. Pove polno obliko besede „lej“. Glej. Beri do 3. pike v tej kitici K! Kaj se v teh 4 vrstah pove? Vzrok, zakaj da kralj beži in se skriva. Kaj je temu vzrok, da kralj beži in se skriva? Ker mu je sovražnik uničil vojsko, mu vzel deželo ter mu ubil ženo, sinove in hčere — in zdaj še njega zalezuje. Kaj hoče povedati pesnik z besedami „skriva se ko zver po lesu plaha?“ Da je kralj, ki se je otel sovražniku, ves preplašen in da se hoče skriti sovražnikom. S katerimi besedami nam pove pesnik, da mu je pobil neusmiljeni sovražnik ženo in otroke? — „Nima žene, hčere ne sinova, vse mu vzela vražna je sekira“. Pove polno obliko besede „vražna“. Sovražna, (sovražnikova). Beri predzadnjo vrsto J! Kaj se v tej vrsti pove? Da mu nikdo noče dati prenočišča, ga nihče noče vzeti pod streho. Zakaj li neki ne? Da ga na tujem nikdo ne pozna; ljudje mislijo, da je kak navadni vojak, ali celo pobegun; oni se ga boje. Beri zadno vrsto G! Kaj se v tem stavku pove? Da je kralj sam, da nima pri sebi nikogar, ki bi ga spremljal ali mu pot kazal. — Beri vso prvo kitico F! Tudi ti M! Povej zapopádek prve kitice Z!

Zapopádek prve kitice je: *Kralj, kteremu je vničil sovražnik vojsko, mu vzel deželo, mu ubil ženo in otroke in še njemu po življenju streže, se skriva po tujem, da bi ne prišel nasprotnikom v roke.*

Beri drugo kitico L! Beri prvi stavek M! Kam je zablodil ubežni kralj? Kako bi še lahko rekli mesto „v gosto drevje lesa“? Goščavo, gost gozd. Beri do prihodnje pike Č! Kaj stori konj, ko zagleda pred seboj globočino? Se naglo vstavi, v stran krene in vpne ušesa. Zakaj se je zdrsnil ali spolznil? Ker je v hipu postal. Zakaj je zahrskal (zarezgetal)? Ker se je vstrašil brezna. Kaj je brezno? Globočina, koje dno se ne vidi, je tako rekoč brez dna. Beri do konca M! Kaj je storil kralj, ko se je konj ustavil? „Gleda, ugiblje“. Kaj se pravi „ugiblje“? Vajeti poteza in sili konja, da bi šel dalje. Kaj se pravi „sen“ ga zaziblje?

*) To učiteljevo branje mora biti lepo branje, esthetično branje v pravem smislu besede, kajti le tedaj bode napravilo na učence dovoljni utis.

Spanje ga posili, on sladko zaspi. Beseda sen pomeni tukaj spanje. — Beri vso 2. kitico R! Ti tudi S! Povej zapopadek 2. kitice P!

Zapopadek druge kitice je: *Skrivajoč se kralj zablodi v goščavo in pride na rob visokega prepada, kjer se konj ustavi; kralj pa, ker ne more prisiliti živali, da bi šla dalje, stopi raz konja, ga priveže k drevesu, se vleže nad bremenom na plašč in sladko zaspi.*

Beri tretjo kitico I! Beri prvi stavek (do dvopičja) P! Kaj se pravi sanje mu dihanje v glavo? Sanje mu šinejo v glavo. sanjati se mu začne. Beri do konca A! Kaj se sanja kralju? Da je kraljevi stol pred njim, da seda nanj itd. Kaj nam hoče povedati pesnik z besedami „s častjo in slavo...ko nekdanje čase?“ Sanja se mu, da ga slave in časte. kakor (mnogokrat) pred nesrečno vojno. Kako se imenuje kraljevi stol? Prestol. Kako kraljevi venec? Krona. Kake so se mu pokazale sobe? V zlatu leskajoče, bliščeče, vse pozlačene. Povej besedo, ki ima enak pomen z besedo veža K! Predurje, (mostovž?) Imajo li kralji pred svojo sobo vedno stražo? Vedno, noč in dan. — Beri še enkrat tretjo kitico V! Ti tudi D! Povej zapopadek tretje kitice S!

Zapopadek tretje kitice je: *Kralju se sanja, da je v svoji krasni palači in da se seda, s krono na glavi in ogrnen s škrlatnim plaščem na prestol, ki stoji pred njim, — in, da čuje zunaj stopanje stražnikov.*

Beri četrto kitico O! Kaj se še sanja kralju? Da sliši vojaške bobne...., da mu pripeljejo njegovi vojskovodje...., da se mu vklanja.... da mu izroči meč... Kaj hoče pesnik povedati z besedami, prebudi se bobnov ropotanje, prebudi se grom trobent vojaških? Z bobni in trobentami se je naznanil prihod kraljevih zmagovalcev. Kaj z besedami „vstane žvenket in ostrog rožljanje.“ Da so naznanjeni zmagovalci že tako blizu, da se sliši žvenketanje sabelj in ostrog v kraljevo palačo. (Vse to so pa bile sanje). Kje se nahajajo ostroge? Na črevljih kojnikov. Čemu so? Z njimi se šegetajo in poganjajo konji. Koliko je dohajalo kraljevih junakov? Truma, trop. Koga so peljali? Vjetega kneza z njegovimi vojskovodji. Kterega kneza so peljali? Tistega, kateri se je s kraljem bojeval. Kaj stori knez, ko ga postavijo pred kralja? Se mu vkloni ter mu izroči svoj meč v znamenje, da se mu hoče popolnoma vdati. Beri četrto kitico A! Ti tudi S! Povej zapopadek te kitice Ž!

Zapopadek četrte kitice je: *Kralju se (še) sanja, da so mu pripeljali njegovi vojskovodje v vojaškem hrupu vjetega premaganega kneza nasprotnika z mnogimi tovariši; knez se mu je priklonil ter mu je izročil svoj meč.*

Beri peto kitico Š! Kaj se je dalje sanjalo kralju? Da so trobente zopet zadonele, da je prišla v dvorano kraljica i. t. d. Kaj so naznanile sedaj trobente? Prihod kraljice, soproge njegove. Kdo je še prišel s kraljico? Sini in hčere kraljeve, (princi in princesinje). Kdo je spremljal kraljico ter ji stregel? Visoke device. Zakaj se pravi devicam „visoke“ device? Ker so visokega (plemenitega) stanu. Kaj je storila navzoča gospoda, ko se je bila zbrala v dvorani kraljeva obitelj (družina)? Slavo je zaklicala kralju in njegovi obitelji. S katerimi besedami je slavila (počastila) gospoda kralja in njegovo obitelj? „Bog ti slavo hrani....!“ Kaj je želela gospoda kralju in njegovi obitelji? Da bi se kralju čast in slava ohranila, da bi ostala tudi njegovim naslednikom, njegovemu rodu za vselaj, na veke. Kaj pomenijo besede „hrum veseli po dvorinah bije“? Da se niso slišali klici slave samo v glavni dvorani, nego so klicali tudi v stranskih sobah. Beri peto kitico M! Ti tudi B! Povej zapopadek pete kitice K!

Zapopadek pete kitice je: *Kralju se dalje sanja, da je stopila potem, ko je bil položil vjeti knez kralju svoj meč k nogam, kraljica s sinovi, hčerami in svojim spremstvom v dvorano in da je zaklicala zbrana gospoda kralju in njegovi rodbini gromeč „slava vam!“*

Beri slednjo kitico V! Kako je vzkliknil kralj v svojih živih sanjah? „Carujem. oh podobe...!“ Učitelj: Prebudi se v teh sanjah; imel je kralj prijetne sanje za resničnost, a žalostno resničnost za sanje. Ktere besede nam povedo, da je imel sanje za resničnost? „Carujem!“ Kako bi se lahko reklo mestu „carujem“? Kraljujem,

vladam. Ktere besede nam povedo, da je imel kralj svojo žalostno osodo za sanje? „Oh, podobne gledal sem neznane, da ubežen skrivam se po tujem“. Kaj je imel za resničnost? Da je zmagal in da še vedno vlada. Kaj je imel za sanje? To, da je premagan in da se mora skrivati pred sovažnikom po tujem. Kaj je storil v tem trenutku, ker je bil še ves zaspan in še popolnoma v sanjah? Vstal je in hitel svojim, namreč kraljici, sinovom in hčeram nasproti, da bi je zaporedoma objel. Česa zmanjka pod njegovimi nogami. Tla. Kako tako? Ker je spal na robu brezna in — vzdignivši se po koncu, — stopal na ravnost proti prepadu. Kaj se je zgodilo? Padati je jel po strmini v globoko brezno. Kaj se mu je odtrgalo od pasa? Meč. Kam je zvenketal (padal) meč? V globočino. Kdo je ropôt padanja slišal? Privezani konj. Kaj je storil konj? Se odtrgal ter zbežal. Kdo je še slišal ropotanje? Ptice in druge živali, ki so spale v prepadu in okoli prepada. Kaj so storile? Kričaje so zbežale. Kaj se je zgodilo v prepadu s kraljem? Ubil se je ter — zavsela se otel svojim sovražnikom. — Kaj se pravi „vzdihne“? Vzklikne. Ktere „podobe“ so bile kralju „strašne“? Misli (sanje), da se skriva pred sovražnikom, katero resničnost je pa smatral le za sanje. Kje je tičal meč? V oklepu. Kaj nam pove pesnik z besedami „podkve jeklo poje“? Da konj beži ter bije s podkvami ob tla. Kaj nam hoče povedati pesnik z besedami, „krokotajo vrani iz prepada“? Da so slišali vrani in druge ptice, — in živali sploh, — ki so spale v prepadu in krog prepada, ropot, se vstrašile ter kričaje zbežale. — Beri slednjo kitico L! Ti tudi Č! Povej zapopadek slednje kitice V!

Zapopadek slednje kitice je: *Kralj se prebudi in hoče, še ves v žive sanje zamišljen, svojim nasproti, da bi je objel, a tla pod njegovimi nogami zmanjka in nesrečnež začne padati po strmini prepada v globoko brezno; konj sliši ropotanje padanja, se odtrga in zbeži; ptice in druge živali, ki so bile poiskale v prepadu in okoli prepada prenočišče, so se splašile ter zbežale.*

Beri vso pesen A! Ti tudi D! — Tukaj sedaj (lahko) sledé vaje v lepem in čvstvenem branju.

4. Razčlemba pesni.

Beri prvi dve kitici J! O čem se govori v teh dveh kiticah? O nesrečnem izidu kraljeve vojske in hudih nasledkih tega izida za kralja.

Beri prihodnje tri kitice Č! Kaj se pove v teh kiticah? Kraljeve sanje.

Beri zadnjo kitico L! Kaj se pove v tej kitici? Kako se je kraljevo življenje končalo.

Koliko glavnih delov ima tedaj? Tri. Pove je M!

Glavni deli pesni so:

- I. Nesrečen izid kraljeve vojske in hudi nasledki tega izida za kralja.
- II. Kraljeve sanje.
- III. Njegova smrt.

Pesen se zdaj večkrat prebere in učenci se navajajo, da jo pravilno in čvstveno bero, ako se to ni še zgodilo po 3. točki „Pojasnjevalno branje“. Ko jo že dobro bero, učé se jo na pamet ter jo potem deklamujejo.

5. Dostavek.

Kdo je zložil to pesen? Fr. Levstik. Fr. Levstik je slovensk pesnik in pisatelj. Kteri pozna še kako Levstikovo pesen ali kako drugo njegovo delo? „Pomladnji sprehod“, „Upanje“, „Martin Krpan“.

Frane Levstik se je rodil 28. aprila 1831. v Ratijah, majhnej vasi pri Velikih Laščah na Kranjskem in služi sedaj za vradnika v deželni (licejalni) knjižnici v Ljubljani. Izšolal se je v Ljubljani in Dunaju. Leta 1854 je dal snopič svojih pesni na svitlo. Pozneje je izdajal šaljivi list „Pavliha“. Spisal je slovnico slovenskega jezika in mnogo lepih in zanimljivih sestavkov. Njegovo najnovejše delo, koje

je obelodanil, je „Nauk slovenskim županom“, knjiga, katero je v nemškem jeziku spisal okrajni glavar A. Globočnik. Levstik pozna slovenski jezik in ga ve sukati, kakor malo drugih slov. pisateljev.

—pr.—

Narodno blago.

XVIII.

Pogreznjen trg.

Pripovedka. Zapisal I. P.

Pol ure od kozjanskega trga ob cesti proti Bučam je tako velika jama, da bi lahko trg v njej stal. Tukaj je bila prej lepa cvetoča dolina in lep trg se je na njej razprostiral. Pravili so temu trgu „Grozka“, kakor je še tudi danes jami ime. Prebivalci so bili jako bogati in se vedno ženili in dobro živeli; če je bil post ali advent, to jim je bilo vse eno. Ko so enkrat ravno na veliki petek celi dan in dolgo v noč pili, razsajali in plesali, pride nek starček in opominja na počitek. Ali Grozčanje so starca zashmehovali in zopet od začetka plesati začeli. Naenkrat pa se ves drob zemlje strese in ves trg se pogrezne. Ubogi tržani pa so v hipu vsi okameneli.

Pravijo, da so prišli pred nekterimi leti štirje možje iz okolice v kup, da bi šli v to jamo gledat. Pa ker je preveč strmo, niso mogli noter, zato so enega na vrh obesili in ga v ljuknjo spustili. Pol ure so ga notri pustili. Ko so ga zopet ven potegnili, povedal je, kake strašanske reči je videl; rekel je: „Ko sem noter prišel, imel sem ves trg pred seboj, in ko stopim v bližnjo hišo vidim tu pri mizi sedeti pijance, pa seveda iz kamenja. Ko v kuhinjo pridem, vidim okamenelo huharico in v hlevu okamenelo živino,“ in je še pristavil „vse to sem z mojimi očmi dobro videl.“ Potem ni nikdo več v jamo hodil. Eden pa je pravil, da je videl, ko se je po noči mimo jame peljal, kako so štirje nesli v jamo mrliča.

Dopisi.

Iz Dunaja. (Poštne hranilnice.) Počenši od 6. dne novembra t. l. vpelje se pri avstrijskih poštah hranilnicah nov postopek, ki vložnikom obeta kaj velike koristi ter izpolni željo, katero so obrtniki in trgovci dokaj let sem že tudi brez uspeha do zdaj izrekli. To je namreč vže na mnogotero stran pretresani promet z nakaznicami v podobi čekov (angl. Checks), kterega je poštno-hranilnični urad poprijel ter ga v nekaj dnevih, namreč 6. dne novembra, začne. Dotični ukaz določuje, da se tistim vložnikom poštah hranilnic, kteri imajo v poštah hranilnici čez 100 gl. hranilne imovine, ako zahtevajo, pošlje nakazna knjižica, imajoča po 50 golic ali blanketov za čeke (Checks). Te golice je treba izpolniti takó, da se vanje zapiše nakazni iznos v cifrah in s pismeni (črkami), in pa kraj in dan s podpisom vred. Zanimliva novščina na teh golicah je ta, da imajo po štiri vrste brojk ali cifer (jednice, desetice, stotice, tisočice), kterih vsaka obeza cifre 1—9. S tem, da se odrežejo ali odstrižejo tiste cifre posamičnih vrst, ktere so višje od cifre v vsaki posamični vrsti potrebne v izraz nakazanega iznosa, onemogočena je povsem izopačba nakazanega iznosa na golici. Novo občenje z nakaznicami, ki ga e. kr. poštno-hranilnični urad s tem vpeljuje, najde gotovo pri naših obrtnikih in trgovcih živ odziv ali oglas in jako vdeležbo, kajti po njem bode vložniku mogoče, brez stroškov in vendar varno, hitro in lagotno novčene iznose iz svoje hranilne imovine na vse strani v izplačilo nakazovati. Ako ima vložnik, recimo, na Dunaji komu kaj plačati, popiše golico iz svoje knjižice čekovnice, dá si nakazani iznos pri najbližjem poštnem uradu v svoji vložni knjižici odpisati — pri čemer ni potreba, da bi on sam osebno hodil na pošto — in oddá ali pošlje ček (nakaznico) tisti osebi ali firmi,

kteri hoče kaj plačati. Le-ta lahko nakazani iznos ali sama pri e. kr. poštno-hranilničnem uradu vzdigne ali pa ček v plačilo kteri tretji osebi dalje oddá. Kdor le-ta ček v 14 dnevih pošto-hranilničnemu uradu predloži, prejme za-nj precej na pokaz nakazni iznos, kajti ček se izplačuje imetniku. Če pa izdatnik takega čeka želi, da bi se plačilo opravilo pri katerem koli poštmem uradu, in ne na Dunaju, to pristavi na zadnjo stran čeka svoj podpis in adresu tiste osebe ali firme, kteri, in pa ime poštnege urada, pri katerem se ima plačilo opraviti, ter pošlje tako popisani ček poštnege prosto in pod priporočilom poštno-hranilničnemu uradu, kteri brž ta iznos pri dotičnem poštmem uradu nakaže. Ako bi vložnik rad, da bi mu ne bilo treba vsakega s čekom nakazanega iznosa pri najbližjem poštmem uradu v svoji vložni knjižici odpisati dajati, lahko si tudi v tem pomaga in sicer tako le: Treba mu je samó, da svojo vložno knjižico za hrambenico v hrambo izroči poštno-hranilničnemu uradu, kteri po tem odpis nakazanega iznosa v vložni knjižici vselej sam opravi. S pomočjo te hrambenice moči je na danu v hrambo vložno knjižico pri vsakem poštmem uradu prihranke dodatno vlagati. Kdor svojo vložno knjižico v hrambo dá, prejme, če tako želi, tudi po več hrambenic ali hrambenih listov takó, da mu bode mogoče na eno in isto knjižico v različnih krajih in po različnih osebah ob enem kak iznos vložiti. Poštno-hranilnični urad pošlje — kakor se razume samo ob sebi — o vsaki poznejši vložbi novcev znano, res da od tega ali onega grajano, ali v tem slučaju pač prav koristno prejemno potrdilo uradovo pod adresso, ki jo je vložnik povedal, recimo n. pr. na Dunajsko firmo, ki ima enega ali več potujočih ljudi na deželi, da ji novce potirjavajo. Vsah teh potujočih služnikov prejme po eno hrambenico, na temelju ktere on lahko poterjane novce precej pri najbližjem poštmem uradu vloží. Ta postopek z nakaznicami ali čeki je kaj prost ali enovit, pač vsakemu, tudi zasebniku popolnem razumen in dostopen. Ta postopek sme se šteti za prevelik napredek v plačilnem prometu ter bode gotovo deloval pospešno na novčni pokret ali gib tako države kakor tudi obrtniškega in trgoveškega sveta. Za take male hraniljivce, ki nimajo večjih izneskov na razpolog ter želé, da bi svoje vloge lahko v krajših rokih nazaj dobivali, ako bi potrebovali, poskrbljeno je z drugim postopkom, kterege poštno-hranilnični urad počenši od 16. novembra t. l. za zdaj pri blizu 1.400 biralnicah vpelje. To je namreč postopek „vračil na kratko ali kratkim potem. Po tem postopku bode moči pri vseh v to določenih biralnicah (izplačevalnicah), ki jih je blizu 1.400 in kterih število — kakor slišimo — bode 1. decembra t. l. še znamenito povišano, za zdaj od 20 gl. precej vzdigniti, samo če se oddá odpoved in poslednje prejemno potrdilo ali poslednje potrdilo imovine ter predoči vložna knjižica. Vračilo se izplača na ravnost temu, kterege podpis je bil vzprijet v vložni knjižici. Prejemna potrdila za ta postopek tekó od 16. dne septembra vže med ljudmi ter potrjujejo hranilno imovino s črkami. Po vsakem vračilu, ki ga vložnik prejme po tem kratkem potu, dobi on od poštno-hranilničnega urada s prvo pošto potrdilo o hranilni imovini, kar mu je še ostane (potrdilo imovine, tiskanica št. 57 a). Na podlogi tega potrdila on lahko vnovič kako vračilo kratkim potem dobode. Le-ta vračilni postopek po kratkem potu bode brez dvojbe še znatno povzdignil poštne hranilnicam število vložnikov, da si je vže zdaj sila veliko.

Iz Slivnice pri Mariboru. Dne 19. novembra l. l. obhajalo je tukajšnje učiteljstvo s svojo šolsko mladino prav slovesno cesaričin god. Ob 8. uri bila je blagoslovna meša s „Te Deum laudamus“ in h koncu pele ste se prva in zadnja kitica cesarske pesni. Potem se je vrnila vsa mladež v sobo I. razreda. Ker je odlikovani nadučitelj g. Jože Tribnik, danes prvič srebrni križec s krono javno na svoje prsi obesil, porabili so učitelji to priliko ter učencem nadučiteljevo odlikovanje odgojno razložili. G. Karol Pestevšek je povdarjal primeroma zasluge odlikovanca za to faro, pa tudi več priličnih potez iz njegovega življenja navedel, ktere bi si mladina naj v izgled in posnemo ves čas življenja zapomnila. Spodbujal je otroke tudi k dolžni hvaležnosti in spoštljivosti takih mož, ktere celo cesar sam visoko ceni. Potem je eden izmed učencev v imenu svojih sošolcev odlikovanca čestital in ga tako le

nagovoril: „Visokocenjeni, predragi naš gospod nadučitelj! V imenu naše šole, ki se pod Vašim vodstvom in pod Vašo skrbjo vrlo ponašati more, sprejmite blagovoljno od nas malih najsrčnejša vošila k Vašemu odlikovanju s srebrnim križcem s krono, s katerim so Vas počastili Njih Veličanstvo presvitli cesar Franc Jožef I. Vi blagorodni gospod in visoko čislani naš šolski vodja trudite se že čez 35 let v naši fari z odgojo izročene Vam mladine. Vi ste bili že našim starišem in ste tudi nam največji dobrotnik na tem svetu. Ne le, da ste tukaj že čez 3000 šolarjev podučili v koristnem branju, pisanju številjenju itd., ste vse tudi izredili k pobožnosti in kreposti. Ta Vaš obilen trud in prizadetje Vaše, ki je že obilnega sadu rodilo, pripoznale so Vam že Vaše višje oblasti, letos pa pripoznavajo Vaše zasluge celo Nj. Veličanstvo presvitli cesar z odliko srebrnega križa s krono, ktereга danes prvič na Vaših blagih prsih vidimo. Ker Vam pa Vaš trud z nami nikako poplačati ne zamoremo, Vas danes zagotovimo, da se bomo Vas spominjali celo svoje življenje z največjo hvaležnostjo. Mili Bog Vam daj še dolgo živeti in Vam naj podeli vse, kar nevtrudljivemu delalcu življenje osladuje. Nosite cesarski križec še mnogo let čvrsti in zdravi! Priporočaje se tudi zanaprej Vašej posebnej skrbi in Vašemu varstvu, obljubujemo Vam danes slovesno, da Vam hočemo zmirom biti na veselje in slavo! Mi pa, dragi součenci, zakličimo: „živili naš odlikani gospod nadučitelj! živio! živio! — Ves ginjen se zdaj odlikanec zahvali součiteljem za častno pozornost, ter do učencev povdarja, da ga bode najbolj veselilo, ako bodo starišem in učiteljem vdani in pokorni, kajti potem takem smejo pričakovati dolgo življenje in srečo na zemlji. In obrnivi se proti podobi cesarjevi spominja se milosti, ki ga je doletela, ter pozivlja navzoče, da zakličejo presvitlemu vladarju Francu Jožefu I. in celi Habsburški rodbini, trikratni burni živio! živio! živio! — S cesarsko pesnijo se je potem končala naša sicer skromna, a srčna svečanost, ktera ostane gotovo naši mladini nepozabljiva.

Dragoslav.

Konjice. Precej dolgo časa nam že dragi „Popotnik“ nisi prinesel nobenega dopisa iz Konjice, a zaradi tega ni treba misliti, da spimo duševno spanje. Naše učiteljsko društvo je med tem časom dvakrat zborovalo in scer 2. avgusta in 8. novembra t. l. Pri prvem zborovanju, kojega se je vdeležilo 13 udov, govoril je gospod Tribnik o risanju in g. Cvahte o metodičnih načelih pri spisnih vajah. Drugokrat smo se zbrali skoraj vsi društveniki, koji redno obiskujemo seje, ter smo se posvetovali o obravnavi beril. Na podlagi „Niedergesäss-ove specialne metodike“ govoril je Cvahte o obravnavi beril v obče; potem je obravnaval iz „Tretjega Berila“ štev. 12. „Strgan rokav“, ter tako praktično pokazal, kako se obravnavajo berila. Pri tej priliki je še g. predsednik tudi posebno opozoril na zgoraj omenjeno metodično knjigo, ktera izhaja pri Pichler-jevi vdovi v Beču v posameznih zvezkih. Ker s pomočjo znanih pedagogov obravnava izvrstno vse stroke ljudske šole, naj si jo vsak učitelj naroči. Konečno se spominja odišlega iskrenega društvenika gosp. Dom. Serajnika, kteri se je preselil iz Konjice na Ptujsko goro. Povdarjaje njegovo ljubeznivost, postrežljivost in pravo kolegijalnost, mu želi na novi postaji največjo srečo. Vsi navzoči gosp. predsedniku živahno pritrdijo. Prihodnje zborovanje bode 13. decembra Na dnevnem redu je govor gosp. Leitgeb-a o trsnej uši in predavanje gosp. Tribnika o genetični učni metodi. Pričakuje se zelo mnogobrojna udeležba, ker bode takrat tudi volitva strokovnjaka v okrajni šolski svet.

—t—.

† Ivan Macun.

V Gradcu je 27. oktobra t. l. umrl Ivan Macun, profesor na I. državni gimnaziji. Rajnik je bil rojen leta 1821 v Trnovcih kraj Pesnice, 2 dobri uri hoda od starodavnega Ptuja. Izšolal se je na Mariborski gimnaziji in na Graškem vseučilišču namenjen najprej juridičnim študijam, a pozneje pripravljen za gimnazijsko profesuro

je služboval v Celju, Trstu, Zagrebu, Ljubljani, zopet v Zagrebu in poslednjič v Gradcu. Med mnogimi njegovimi spisi, kateri bodo svojo oceno na drugem mestu našli, ste posebno dve knjigi, na kateri z Popotnikovega stališča opozarjamo. Prvič je: „Cvetje jugoslovansko.“ Trst 1850, imenitna knjiga zaradi tega, ker je po reorganizaciji gimnazijskega poduka l. 1850 na mnogih gimnazijah služila za podlago, na kateri se je slovenski jezik začel podučevati. Druga pa je v t. l. izdana: „Književna zgodovina Slovenskega Štajerja,“ Gradec 1883, ki bode vkljub vsem vgovorom vedno ostala izvirnik, na katerega bode moral vsak pisatelj slovstvene zgodovine slovenskega jezika ozir jemati, kajti Macun je in ostane avtoriteta v vsem, kar se književne zgodovine Štajerskih Slovencev tiče, katere veljave mu posebnosti in pege, morda tudi pomanjkljivosti, ki se na delcu sem ter tje pokazujejo, ne vzamejo. Sledi naj toraj trudnemu pokojniku hvaležen naš spomin! Naj v miru počiva!

M.

Novice in razne stvari.

[Presvitli cesar] podaril je šolski občini Prebensdorf šolski okraj Gleisdorf, za stavbo nove šole 300 gld.

[Na Graškem vseučilišču] bilo je v drugem polletju zadnjega šolskega leta vpisanih 910 dijakov, in sicer 80 bogoslovcev, 490 pravoslovcev, 197 medicinarjev in 143 modroslovcev. 737 je bilo Cislejtancev, 138 Translejtancev in 35 tujcev. Med modroslovci je bilo 292 Nemcev, 105 Lahov, 2 Magyara, 38 Slovencev, 18 Srbov, 29 Hrvatov, 4 Poljaki, 1 Čeh, 1 Španjolec; med bogoslovci 77 Nemcev, 2 Slovence, 1 Hrvat; med medicinarji 135 Nemcev, 22 Lahov, 6 Magyarov, 8 Slovencev, 26 Hrvatov, 16 Serbov, 1 Rus, 2 Rumunca, 3 Grki, 4 Poljaki in 1 Bolgar; med modroslovci 87 Nemcev, 12 Lahov, 2 Magyara, 8 Slovencev, 13 Srbov, 12 Hrvatov, 6 Čehov, 1 Poljak, 1 Grk in 1 Anglež.

[V preteklem šolskem letu] se je v 253 srednjih šolah podučevalo 70.435 učencev in sicer na 166 gimnazijah 53.787, v 87 realkah pa 16. 648 učencev. V nemškem učnem jeziku se je podučevalo 62%, v češkem 19%, v poljskem 10%, ostalih 9% pa v laškem, ruteniškem in hrvaškem jeziku.

[Arlski prerov.] Prav sijajno je proslavila stavbena umetnost avstrijska slaven god naše presvitlce cesarice. Zid, koji je zaviral pot iz Tirolskega v Arlsko in v Švico, dobil je vrata — dne 19. novembra je bil dokončan velikanski Arlski prerov, ki veže neposredno Arlsko z železniškim omrežjem Avstrijske dežele. Cela Arlska železnica meri 136.6 km.; del, ki veže Bludenz z Landekom je 63.4 km. dolg in v sredini tega dela je prerov. Zračnja pri vasi sv. Antona, 1282 m. nad morskim površjem in se vzdiguje od tod do 1310 m. (Arlski hrib vzdiguje se 500 m. nad to višavo, meri toraj 1797 m.) Prerov leži 72 m. višje kot Mont-Ceniški in 158 m. višje kot Gothardski. V dolgosti meri Arlski prerov 10.240 m. (1½ milje) Mont-Ceniški 12.200 m. in Gothardski 14.900 m. Vrtanje tunela se je začelo 13. oziroma 17. novembra 1880. L od obeh nasprotnih strani. Mislilo se je, da bo delo še le l. 1885. dokončano ali tedaj bo že vlak po noveji poti prevažal ljudi in blago. Primerjaje prerovanje Mont-Cenija in Gotharda se mora tukaj zaznavati jako velik napredek. Vsakdan se je izkopal 1200 m³ zemlje, vsakdan se je moralo privažati 500 m³ kamenja in 900 m³ dinamita. Delalo je 2600 ljudi; delavci so bili dobro plačani, in se je za nje tudi v saniternem obziru vestno skrbelo. Le enkrat bilo je 40 bolenih, navadno je bilo število dosti manjše. Stavbena umetnost avstrijska pridobila si je s tem nove slave, celi svet občuduje umotvor, ki spričuje vspešno delovanje avstrijskih umetnikov.

[Vabilo] k zborovanju ptujskega učiteljskega društva dne 13. decembra t. l. ob pol 11. uri dopoldne v okoliški šoli. Nadaljevalo se boče o lepopisju, ter poročalo o kmetijskem tečaju. K udeležbi vabi odbor.